

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ХІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

АНТОНЕНКО П. Ю.

*студент, Житомирський державний
університет ім. Івана Франка
(наук. керівник – д. і. н., проф. В. О. Венгерська)*

КОРЕНІЗАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА В 1920-1930-х РОКАХ

Розвиток українського мистецтва 1920 – на початку 1930-х рр. є важливою частиною концепту «українського національного відродження», який традиційно окреслюється хронологічними межами другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття і є цілісним процесом піднесення українського національного руху. Досліджуваний етап тісно пов'язаний з розвитком української національної свідомості під час Української революції 1917–1921 рр.

Період національного відродження, що охопив в другій половині 1920-х років більшість сфер громадського і культурного життя, був проголошений тогочасними партійними діячами результатом тієї національної політики, яку проводили ВКП(б) та КП(б)У в Україні, і щодо якої, зазвичай, вживався термін «українізація». Тривалий час у радянській, а пізніше і в українській історіографії українізація тлумачилася як різновид політики так званої «коренізації», що проводилася в Україні з метою зміцнення радянської влади. Проте творчі потуги української нації набули свого розвитку в умовах

нетривалого періоду української державності у 1917–1920 рр. Процес був настільки динамічним, що продовжував розвивався, незважаючи на великі втрати серед української інтелігенції, на масштабну еміграцію культурних діячів за межі УСРР. Процес розвивався далі по висхідній без жодного впливу на нього КП(б)У. На думку історика Я. Дашкевича, «не громадсько-культурний розквіт був наслідком українізації, а навпаки натиск української національної стихії на партію був настільки сильним, що вона змушена була піти на національну реформу під дезорієнтуючою назвою українізації» [1, с. 4].

Курс на політику «коренізації» було започатковано доповіддю Й. Сталіна «Про національні моменти в партійному і державному будівництві» 23 квітня 1923 р. на XII з'їзді РКП(б), яка вміщувала так звану формулу «коренізації» наступного змісту: «Для того, щоб Радянська влада стала і для інонаціонального селянства рідною, – необхідно, щоб вона була зрозуміла для нього, щоб вона функціонувала рідною мовою, щоб школи та органи влади будувалися з людей місцевих, які знають мову, звичаї, побут неросійських національностей» [2].

Після XII з'їзду РКП(б) коренізація стала офіційно проголошеним державним курсом, обов'язковим для всіх членів партії. У червні 1923 р. Раднарком УСРР ухвалив постанову «Про заходи у справі українізації в шкільно-виховних та культурно-освітніх установах», у вересні того ж року було видано декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови». Питання щодо проведення українізації перебували у центрі уваги партії, зокрема

березневого і квітневого 1925 р., червневого 1926 р. пленумів ЦК, з'їздів та конференцій КП(б)У.

Основний зміст українського варіанту «коренізації» передбачав залучення корінного населення республіки до сфер державного і господарського управління, врахування національних критеріїв у процесі кадрового забезпечення партійного та державного апаратів, громадських організацій, запровадження в установах української мови, організацію мережі шкіл, закладів вищої освіти, видавничої справи українською мовою, вивчення традиційних українських обрядів і звичаїв, соціально-політичних і історико-побутових умов розвитку України, а також керівництво партії розвитком української радянської культури.

Займаючи важливе місце в радянській модернізації суспільства, національно-культурна політика більшовиків ні в якому разі не виступала певною самоціллю. За оцінками М. Коропатника, Комуністична партія вирішила «укорінитися» на національних окраїнах за офіційної державної підтримки на місцях. Крім того, політика «коренізації» не лише допомагала компартійному керівництву посилити свій авторитет серед місцевих жителів, а й створювала умови для прискорення процесу побудови індустріального суспільства, що й було стратегічним завданням більшовиків [3, с. 78–79].

Українізація припинилася раптово у січні 1933 р. після прибуття в Україну особистого представника Й. Сталіна П. Постишева, завданням якого була корекція курсу національної політики та очищення лав Комуністичної партії від національно свідомих елементів.

Основною метою національної політики Москви відтепер була ліквідація національного змісту української культури.

Таким чином, політика коренізації (українізації), проведена радянською владою і Комуністичною партією у 20-30-х рр. ХХ ст., фактично була втіленням права українського народу на рідну мову та самобутню культуру. У той же час, українізація не була актом доброї волі з боку партії щодо української нації. Скоріше її можна розцінювати як своєрідний компроміс, добре продуманий тактичний політичний хід ВКП(б) та КП(б)У, зумовлений натиском національно-свідомих українських сил і прагнення міцно закріпитися в Україні. У тій складній ситуації, що склалася в СРСР в 1920-х роках, українізація була своєрідним засобом остаточного оволодіння політичною ситуацією на українській території. Крім того, це була спроба опанувати процес національного відродження в Україні, що становив загрозу для більшовицької влади і спрямувати його в русло соціалістичного будівництва. «Побічним» ефектом політики коренізації в Україні став подальший розвиток українського художнього та театрального мистецтва, поява кіномистецтва, розквіт української мови та літератури.

---

1. Дашкевич Я. Р. Політичне ошуканство чи провокація?... Крах українізації 20-х – 30-х рр. *Літературна Україна*. 1990. 4 жовтня. С. 4.

2. Кульчицький С. Під гаслом коренізації. *Тиждень*. 2018. 10 червня. URL: <https://tyzhden.ua/pid-haslom-korenizatsii/>

3. Коропатник М. М. Політика «коренізації» 1920–1930-х років в Україні та окремих регіонах Росії: триумф і трагедія українського відродження. *Сіверянський літопис*. 2020. № 5. С. 75–92.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошніченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

- Дегтярьова Д. С.***
Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149
- Калінін І. М.***
Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155
- Картава К. С.***
Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161
- Кудінов Д. В.***
Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167
- Маркович О. С.***
Значення творчості Василя Кричевського 174
- Струпінська Д. В.***
Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181
- Ярош Н. В.***
Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.